

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

**МАТЕРІАЛИ
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(5 листопада 2024 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
IV Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 4
5 листопада 2024 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2024 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (5 листопада 2024 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2024. Вип. IV. 301 с.

Організаційний комітет:

Богущ А. М.	— дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
Бабчук О. Г.	— кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
Кавиліна Г. К.	— кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
Булгакова О.Ю.	— доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
Левицька М.І.	— методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

Технічне редагування матеріалів збірника — О.І. Кисельова.

<i>Пахмурна В.</i> Вплив стилю сімейного виховання на формування особистості дитини.....	262
<i>Пруднікова І.</i> Психологічні особливості нарцисизму особистості.....	266
<i>Сторож В. В., Жембровська О. В.</i> Психосоціальна адаптація дітей дошкільного віку з підвищеним рівнем тривожності: теоретичний та емпіричний аналіз.....	273
<i>Руппо Ф.</i> Статева та гендерна ідентичність дитини дошкільного віку.....	279
<i>Babchuk O.</i> Emotional stability as a factor in pedagogical activities.....	285
<i>Arsene I.</i> Corelația dintre calitatea vieții școlare și problema bullying-ul (elevi) în învățământul de cultură generală.....	292

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисенко А.О., Дорошенко К.О. Батьківська любов як один з ведучих чинників у процесі виховання *Наука і освіта. Проект професора С.М. Симоненко «Когнітивні процеси та творчість»*. Одеса. 2007, № 1-2. С. 7-10.
2. Сьюзан М. Джонсон. Теорія прив'язаності. Емоційно-фокусована терапія для створення гармонійних стосунків. *Науковий Світ*. Київ, 2023. 388 с.
3. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід): Дис. ... докт. психол. наук. Київ, 2000. 336 с.
4. Казаннікова О.В. Особливості проявів тривожності в молодших школярів *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2014. Вип. 1(1). С. 176-180.
5. Ладивір С. А. Вплив сімейних взаємин. Київ: Рад. шк., 1987. 167 с.
6. Журбин В.І. Поняття психологічного захисту в концепціях З. Фрейда і К. Роджерса. *Питання психології*. 1990. №4. С. 14–23.
7. Baumrind, D. Authoritative parenting revisited: History and current status. In R. E. Larzelere, A. Sheffield, & A. W. Harrist (Eds.), *Authoritative parenting: Synthesizing nurturance and discipline for optimal child development*. Washington, DC: American Psychological Association. 2013. P. 11–34.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРЦИСИЗМУ ОСОБИСТОСТІ

Магістрантка І. Пруднікова

Проблема вивчення нарцисизму є однією з ключових у вивченні механізмів, які активізують психіку та сприяють формуванню психічних явищ. Виникає питання про чітке визначення та зміст цього поняття. Нарцисизм – це риса ха-

рактеру, яка полягає в надмірній самозакоханості, безпідставно завищеній самооцінці [2].

Операціональне визначення нарцисизму представляє підхід, який класифікує нарцисизм у широкому діапазоні, від нормальної до його патологічної форми за мірою вираженості нарцисичних рис і серйозності розладу особи. Звертаючи увагу на те, що ця традиція була закладена Г. Розенфельдом, який спочатку розглядав нарцисизм як норму і як патологію, і пов'язував з припущенням З.Фрейда про те, що особа може бути більш-менш нарцисична. Звертаючись до нацкової літератури, можна відмітити, що проблема вираженості нарцисичних рис сучасної людини «привертає до себе останнім часом все більшу увагу за рахунок видимого наростання її поширеності» у всьому світі.

Виходячи з найбільш яскраво вираженої норми нарцисичної особистості, клінічний нарцисизм можна охарактеризувати як перебільшене відчуття власної значущості та надмірну заклопотаність питаннями самоповаги, що супроводжується театральністю, емоційністю та емоційною нестабільністю. Діагноз цього типу особистісного розладу може бути поставлений лише за наявності п'яти або більше стійких нарцисичних рис, які спостерігаються протягом щонайменше шести місяців [6].

Тут мається на увазі континуум перехідних форм нарцисизму, який є довгим ланцюжком нарцисичних станів від короткочасних, що виникають у відповідь на загрозу цілісності уявлення особистості про себе, до тривалих, але все ж таки, які визначаються, як варіант психічної норми. Ці нарцисичні стани, хоча й включають сукупність виражених рис, характерних для нарцисичного розладу особистості, не досягають рівня, необхідного для діагностики патологічного нарцисизму. Лише дев'ять нарцисичних рис (грандіозне відчуття власної значущості, поглиненість фантазіями, віра у свою унікальність, постійна потреба в увазі та захопленні, очікування особливого ставлення, маніпуляції у міжособистісних стосунках, дефіцит емпатії, сильне почуття заздрості, зухвала

та зарозуміла поведінка) формують конструкт нарцисичної особистості [1].

За останні десятиліття у вітчизняній психологічній науці все частіше стали з'являтися окремі роботи з проблеми нарцисизму [3, 4, 6]. Більшість з них відносяться до галузі клінічної психології. В той же час, у сучасній зарубіжній науці, окрім численних праць з клінічного нарцисизму, існують експериментальні і теоретичні дослідження нарцисичної проблематики. Ці роботи не зводяться до галузі психопатології (наприклад, здорова форма нарцисизму, нарцисичне лідерство, дитячий і підлітковий нарцисизм, захисно-компенсаторні механізми нарцисизму, нарцисичний характер тощо). Подібних досліджень в нашій країні сьогодні практично немає: складність вивчення феномену нарцисизму на українській вибірці пов'язана в першу чергу з відсутністю стандартизованого діагностичного інструментарію [9].

Зарубіжна психологія пропонує різні класифікації базових форм нарцисизму, які переважно узгоджуються з двома основними підходами до вивчення цієї теми. Перший підхід акцентує на тому, що нарцисизм є природною складовою нормального психічного розвитку людини, а не лише особистісним дефектом. Другий підхід базується на ідеях, які досліджують нарцисизм у контексті більш глибоких особистісних проблем. Як відомо, Х. Когут, залишаючись у межах вивчення класичного психоаналізу, поставив під сумнів суть запропонованого З. Фрейдом концепту «нарцисизм». Його теорія контрастує з класичним психоаналізом в тому, що нова модель нарцисизму дуже мало уваги приділяє структурі «Воно», «Я», «Зверх-Я» і повністю концентрує свою увагу на нарцисичному ядрі особистості. На рівні феноменології на передній план Х. Когут висуває нарцисичні потреби «самозбереження», «самоздійснення» і «самосвідомості». Що стоїть за нарцисичного неврозу, на думку Х. Когута, в його основі лежить не Едіп-конфлікт, як припускав З. Фрейд, а незрілість мотиваційної структури особистості [9]. У межах

цього підходу прийнята наступна диференціація базових форм нарцисизму:

1. Очікуваний нарцисизм (що відповідає дитячому і підлітковому віку) має в якості свого базису психологічне зростання і розвиток особистості. Вважається, що усі немовлята і маленькі діти універсально мають природний дитячий нарцисизм (з грандіозністю і почуттям всемогутності) і сприймають світ як продовження себе. Вони буквально примушують світ «крутитися навколо них» (наприклад, плач немовляти зазвичай призводить до появи їжі, а капризи дітей завжди привертають увагу дорослих). Будь-якій дитині властиво увесь час залучати до себе увагу. Для цього вона кричить, пустує і ін. Проте для дорослої людини намагатися щосили бути постійно в центрі уваги і безперервно шукати схвалення з боку інших людей не може вважатися адекватним.

2. Стабільний нарцисизм. Це поняття було запропоноване для опису нарцисизму, вираженого у меншій мірі, ніж очікуваний нарцисизм. Тут Х.Когут має на увазі, що доросла людина, в цілому, має адекватну своєму віку нарцисизм, але в той же час їй притаманна деяка частка дефіциту в розвитку «Я». Цей погляд наочно відбиває метафора Н. Мак-Вільямс про здорову, але слабку рослину, зростання якої було затримано в результаті недостатності поливу і освітлення в критичний момент життя [10].

Благополуччя людини визначається сукупністю багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників як професійного, так і особистісного плану. Так, загальновідомою є стресогенність професійної діяльності, яка вимагає від людини значних психоемоційних витрат, може зумовлювати процеси емоційного вигорання, невдоволення собою та міжособистісними стосунками. Свій вклад у виникнення означених негативних явищ вносять і особистісні чинники, серед яких – особливості функціонування нарцисичної системи, покликані підтримувати здорове відчуття самоцінності [5]. Негативні компенсаторні вияви цієї системи (зарозумілість, труднощі з емпатією,

надмірний контроль) погіршують якість будь-якої діяльності і взаємин особистості у всіх видах діяльності.

У межах наукової літератури, визначається що саме нарцисичні прагнення і бажання властиві всім людям. Вони нормальні лише за умови, коли не набувають провідної ролі в особистісному функціонуванні. Нарцисична довершеність – це та фантазія, заради підтримання якої суб'єкт вдається до витіснення, раціоналізації та інших захистів. Люди захищають ідеальний образ «Я» від будь-яких спроб оточення вказати, що це не так, і від власних здогадів про його недовершеність. У психоаналізі завжди беруть до уваги нарцисичну природу численних особистісних утворень і характеристик.

І хоча в межах сучасного психоаналізу поняття «нарцисизм» залишається одним з найбільш невизначених, фахівці виділяють кілька його видів. Так, конструктивна форма нарцисизму є своєрідною формою любові особистості до себе і позитивного ставлення до найрізноманітніших сфер життя при адекватно високій самооцінці. У поведінці це проявляється упевненістю в собі, самоконтролем, умінням швидко знаходити рішення в складних ситуаціях і протистояти тиску з боку оточуючих. Певною недорозвиненою формою конструктивного нарцисизму є так званий дефіцитарний нарцисизм, що характеризується нездатністю індивіда відчувати себе самодостатнім і сформувані адекватне і цілісне уявлення про свою особистість. Такі люди зазвичай мають сильну залежність від думки оточуючих, відрізняються поступливістю і пасивністю. Деструктивний нарцисизм є порушенням здатності людини адекватно і реалістично оцінювати себе. Такі люди патологічно потребують постійної уваги і підтвердження власної значущості, при цьому, вони відрізняються нездатністю до довірливих, близьких стосунків. Говорячи про перверзний нарцисизм, варто відмітити, що він також є деструктивним. Значною мірою вираженості цей розлад здатний проявлятися в аутизмі, маячних ідеях, параноїдальних реакціях, а також в психосоматичних порушеннях. У таких

випадках фахівці говорять про злоякісний нарцисизм [11].

Причини нарцисизму визначити доволі непросто, проте фахівці все ж виділяють декілька груп чинників, що сприяють виникненню цієї якості. Більшість вчених сходяться на думці, що формування перверзного нарцисизму, так само як і інших форм психічного захворювання, криється в особливостях виховання в ранньому дитинстві.

Психологи розглядають нарцисизм в якості егоцентричної поведінки, причиною якої нерідко стає комплекс неповноцінності. Занижена самооцінка в дитячому віці може стати наслідком неповноцінного виховання, наприклад, при вседозволеності або, навпаки, зайвій суворості. Крім того, нарцисичний розлад може сформуватися у дітей, які не отримують схвалення батьків, їх підтримки, або, навпаки, отримують похвалу занадто часто і без приводу, будучи своєрідним об'єктом поклоніння в сім'ї [11].

Також психологи розглядають чинники, які сприяють розвитку нарцисизму. Так, певну роль тут грає спадковість, особливості темпераменту, рівень стресостійкості. Досить часто нарцисизм зустрічається у підлітків, хоча в пубертатному періоді він не завжди згубний і згладжується у міру дорослішання. Перверзний нарцисизм може бути симптомом якого-небудь психічного захворювання. Так, прояви цього розладу відзначалися у хворих шизофренією. Пацієнти при цьому повністю втрачали зв'язок з реальністю і вважали себе богоподібними істотами [8].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бушанський В. В. Постмодерн, кітч, нарцисизм. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса*. 2011. Вип. 4. С. 137-149.
2. Гладка Н. В. Нарцисизм на межі між літературознавством і психологією. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 11 (198). Ч. II. С. 25- 30.
3. Клименко М. Р. Особливості саморегуляції «здорово-

го» нарцисизму. *Збірник наук. праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України Проблеми сучасної психології*. 2017. Вип. 37. URL: <http://problempsy.kpnu.edu.ua/en>.

4. Кривенко І. С. Катаран С. Т. Особистісний нарцисизм молоді: статево-гендерний аспект. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2019. Вип. 44. С. 67-80.

5. Шевцов А. Г. Особистісно орієнтовані освітні технології як системоутворювальний чинник комплексної соціальної реабілітації осіб з інвалідністю. *Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі*: Наук.-метод. зб. / за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. Вип. 8. Т. І. Київ, 2006. С. 32-38.

6. Яскевич О. І., Миколайчук М. І Особливості мотивації до навчання студентів першого курсу психологічних спеціальностей. *Psychological journal*. 2018. № 5 (15). С. 268-282.

7. Психологічний словник /за ред. В.І.Войтка. Київ, «Вища школа», 1982. 215 с.

8. Eva Calihor, Frank E. Yeomans, John F. Clarkin, Otto F. Kernberg. *Psychodynamic Therapy for Personality Pathology: Treating Self and Interpersonal Functioning*. 2018. 619 p.

9. Kohut H. *The Analysis of the Self: A Systematic Approach to the Psychoanalytic Treatment of Narcissistic Personality Disorders*. New York: International Universities Press, 1971. 345 p.

10. McWilliams Nancy. *Psychoanalytic diagnosis: Understanding personality structure in the clinical process*. New York: The Guilford Press, 1994.

11. Raskin R. A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity / Robert; Raskin; Terry, Howard. *Journal of Personality and Social Psychology: journal*. 1988. Vol. 54. №5. P. 890–902.